

Luật Sư Võ văn Quan, những ngày qua

Luật sư Võ văn Quan sanh năm 1921 trong 1 gia đình Phật Giáo, lúc ông còn nhỏ nhà ở đường Lagrandière (sau là đường Gia Long), gần Pháp Đình SG nơi phụ thân ông làm việc. Vì vậy ông có cơ hội tới lui tòa án, theo dõi những phiên xử quan trọng, khâm phục các luật sư hăng say biện hộ trong chiếc áo thụng màu đen hay đấu khẩu hùng hồn với Biện lý... Từ đó, ông Quan ôm ấp giấc mộng trở thành luật sư, cái nghề lý tưởng hào nháng, bóng lộn. Nhưng vì gia đạo nên ông chỉ bắt đầu vừa đi học luật vừa làm công chức vào khoảng 30 tuổi, ông cũng là bạn đồng môn với ba tôi. Thập niên 50 sinh viên đi học Luật rất ít nên mọi người đều quen biết nhau. Ông Quan tốt nghiệp thủ khoa 1954, may mắn được học nghề với các đàn anh lỗi lạc như thủ lãnh Vương Quang Như, thủ lãnh 3 lần Phan Kiến Khương, luật sư Nguyễn Hữu Châu, luật sư Nguyễn Văn Vinh...

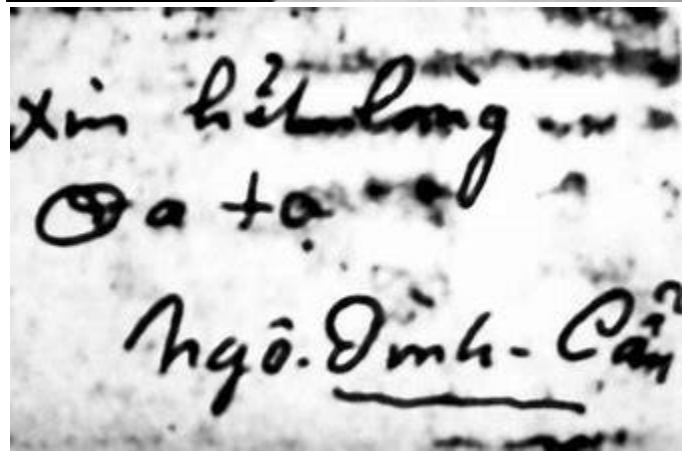
Đầu tháng 9/1959, LS Võ Văn Quan đến cộng tác với LS Phan Kiến Khương ở văn phòng số 71 Gia Long cho đến khi nước mất, nhà tan. Lúc bắt đầu, ông Quan không bao giờ ngờ là trong hơn 20 năm hành nghề, ông sẽ gặp nhiều lo âu, trái ngang có khi ông phải tự hỏi: Nghề hay Nghiệp và tự than thở: Đoạn trường ai có qua cầu mới hay. Ông kết luận là Nghề và Nghiệp như bóng với hình! Tôi, học trò của bác Quan, cũng đồng ý: “Đã mang lấy nghiệp vào thân, thì đừng trách lẫn trời gần trời xa”.

Văn phòng này là 1 căn phố ở góc đường Gia Long Nguyễn Trung Trực, nằm sau lưng Pháp Đình SG nên đi bộ đến chỉ mất vài phút mà thôi. Dù vậy, từ 1960 trở đi vì không còn trẻ nên LS Khương không đi ra Tòa nữa, chỉ ngồi văn phòng nghiên cứu hồ sơ, làm lý do. Phòng làm việc của bác Khương ở cuối căn nhà, có máy lạnh, sách Luật và Án lệ nằm đầy trên các kệ treo trên tường, tôi được tự do ra vào khi cần tham khảo. Đi rôles hay cãi về hình sự là do LS Quan hay các LS Tập Sự đảm trách.

Trong gần 3 năm tập sự, tôi nhớ bác Khương chỉ vác áo thụng ra Tòa SG 1 lần mà thôi, có phải là hổ nhớ rùng không? Các đồng nghiệp thâm niên nhận ra bác, đến chào thăm hỏi. Nhìn là bác Khương cao lớn, tóc bạc trắng, nụ cười tươi thắm giống y như ông già Noel. Bác tư Biếu, thơ ký đánh máy ở văn phòng, là người duy nhất đọc được chữ của bác Khương viết. Tại tôi nói lén là nếu bác tư Biếu không còn thì bác Khương cũng phải về hưu luôn, còn ai mà đánh máy lý do của bác được?

Đầu năm 60, Luật sư Quan thay mặt Luật sư Khương biện hộ cho Bác sĩ Huỳnh Kim Hữu trong vụ án Caravelle chống đối chánh quyền đương thời (Tâm đầu ý hiệp, theo LS Quan). Từ lúc đó về sau, ông Quan là luật sư nhiệm cách cho các thân chủ nổi danh trong các vụ án sôi nổi: Nguyễn Hữu Giao, Chủ tịch Tổng hội sinh viên Huế, bác sĩ Nguyễn Văn Mẫn, Thị trưởng Đà Nẵng (2 vụ án mà LS Quan cho ý kiến sau này: Biện hộ cho người bất đồng lập trường hay Đồng sàng dị mộng), Kỹ sư Trương Như Tảng, trung tá Nguyễn Viết Cầu, Thiếu tướng Lâm Văn Phát, dân biểu Trần Ngọc Châu...

Sự nghiệp của bác Quan thăng tiến khi vào tháng 4/1964 ông nhận làm LS biện hộ cho Ông Cố Vấn Ngô Đình Cẩn, em út của cố Tổng Thống Ngô Đình Diệm. Phiên xử này dời về Pháp Đình SG vì nếu xử ở miền Trung, ngại có nhiều cuộc biểu tình chống đối. Chánh Thẩm là ông Lê Văn Thụ với các Phụ Thẩm ngồi 2 bên, Chương Lý là ông Nguyễn Văn Đức. LS Quan vung 2 tay áo rộng, hăng say bào chữa cho thân chủ trong 3 giờ dài, dù trong thâm tâm cũng biết là bản án tử hình đã được định trước rồi. Vì đây là Tòa án Cách Mạng nên bị can không có quyền kháng cáo và rồi đơn xin ân xá cũng bị bác. Có phải "Quand la politique entre dans un prétoire, la justice en sort?" Trước giờ ra pháp trường cát, ông Ngô Đình Cẩn viết sau lưng danh thiếp của Luật sư Quan: Xin hết lòng đa tạ. Nghe nói lại là LS Quan bị khủng hoảng tâm thần, mất ngủ sau khi ông Cẩn ra đi.

Khi LS Khương nhận tôi vào tập sự, tôi chỉ là em út trong văn phòng. Lúc nào văn phòng cũng có 4 luật sư tập sự vì không còn chỗ nào để thêm 1 bàn viết cho người thứ năm! Sáng ôm hồ sơ đi Tòa, trưa chiều làm lý đoán hay bài cãi, làm việc 5 ngày và sáng thứ bảy. Bác Quan, nhà ở đường Bà Huyện Thanh Quan, mỗi sáng đi bộ đến Cercle Sportif, trên đường Hồng Thập Tự vào hồ bơi lội, rồi đi bộ đến nơi làm việc. Đôi khi bác có 2 phiên tòa 1 lúc, nhiệm vụ của tôi là xin ông Chánh án 1 tòa đình hoãn phiên xử lại vì LS Quan đang bận ở 1 tòa khác. Có 1 lần, nghe tôi xin đình hoãn, ông Chánh án này mỉm cười hỏi tôi có phải là LS Quan còn đang bơi lội ở Cercle Sportif không?

Sau nhiều ngày tập sự, tôi có chút thâm niên nên được giao nhiều hồ sơ quan trọng và đại diện 2 bác đi tới đi lui! Một buổi sáng thứ bảy, văn phòng cần 1 án lệnh khẩn cấp, dường như là xin hoãn lại lệnh trục xuất người thuê nhà để chờ đến khi Tòa Nhà Phố quyết định sau. Tôi tình nguyện ôm cái án lệnh này (soạn thảo do thừa phát lại hay do ai?) chạy Honda Dame đến tư gia ông Chánh án ngồi

Tòa Khẩn cấp xin chữ ký vì Tòa án đã đóng cửa cuối tuần. Tôi có đôi chút hãnh diện vì đã hoàn tất công việc này nên vẫn còn nhớ đến nay.

Rồi 1 lần nào đó, bác Quan gọi tôi đi cải miễn phí cho 1 quân nhân bị truy tố về tội hiếp dâm. Tôi từ chối với lý do không thấy thoải mái khi phải bàn vô chi tiết, xin bác giao lại cho 1 luật sư tập sự đã có gia đình. Bác Quan cười rồi nói: Chỉ là science thôi! Khoa học ở chỗ nào, tôi tự hỏi mình. Tôi còn nhớ sau đó bác Quan tự ôm hồ sơ này đi cải. Đây là lần duy nhất tôi không nhận hồ sơ chỉ định.

Thầy nào trò nấy, cũng như bác Khương, bác Quan, tôi yêu nghề tha thiết. Tôi thích sinh hoạt, giao thiệp với quý thẩm phán, liên lạc với đồng nghiệp, gặp gỡ thân chủ ngay cả trong khám đường, đi xuống các tòa án ở tỉnh...thêm vào đó còn có cơ hội ngồi cầm viết. Cũng gần giống như chính trị gia hay nhân viên ngoại giao, luôn hết lòng để làm vừa lòng mọi người. Nhờ đó, tôi được quen biết thêm nhiều người thuộc mọi tầng lớp trong xã hội. Tôi không cảm thấy mình bị thua kém dù thuộc về phái yếu. Sau cùng, nam nữ bình quyền! Ngẫm nghĩ lại, tôi quá ích kỷ, chỉ lo nghĩ cho bản thân mình mà thôi, không quan tâm gì những người bị oan ức cầu cứu đến công lý. Thôi thì út Trang xin dành nghĩa vụ cao đẹp này cho quý Thẩm phán, các đàn chị, đàn anh trong Luật sư đoàn.

Bác Quan cởi mở, vui tánh và hay nói đùa. Một buổi sáng theo bác lên Tòa Thượng Thẩm theo dõi 1 vụ kiện trong đó 2 nông dân bất đồng ý về quyền sở hữu bất động sản. Thật ra cuộc tranh chấp này bắt nguồn khi anh này tư tình với vợ anh kia. Bác Quan cười to và lên tiếng: Chỉ có 1 miếng ruộng nhỏ xíu mà cũng tranh dành! Rồi bác chợt nhìn ra tôi đứng kế bên, ngưng nói rồi nín khe luôn!

Sáng 29/4/75, tôi gặp bác Quan ở văn phòng, bác nói dù bác Khương đã ra đi nhưng công việc vẫn tiếp diễn như thường lệ. Ba luật sư tập sự kia không biết ở đâu, bác với tôi lên Pháp đình SG tham dự 2 phiên xử.

Xế trưa, bác Quan và gia đình ra phi trường Tân Sơn Nhất, leo lên trực thăng, nước non ngàn dặm ra đi, như bác viết lại sau này:

Ghé thân lữ thứ trăm miền,

Nhớ thương nào cũng mang tên Sài Gòn

(Thanh Nam)

Định cư ở Orlando, FL vì còn nặng nợ với nghề luật sư và tin tưởng là “To rest is to rust”, bác Quan xin vô làm Legal Assistant cho Văn phòng tổ hợp Gray, Harris and Robinson, cũng vào tháng 9 nhưng năm 1975. Luật sư Charles Gray rất ngạc nhiên hỏi bác là đã hơn 50 tuổi đời, con cái thành danh, gia đình có 4 bác sĩ (con trai trưởng và 3 con rể) hết lòng cấp dưỡng cho bác trong tuổi xế chiều, tại sao bác còn muốn đi làm? Bác Quan trả lời: For me, the legal profession is not only a means of living but also the meaning of my life! Ông Gray cười và trả lời: To die in the saddle. Vì hệ thống luật pháp của Mỹ dựa theo Common Law Anh quốc, khác hẳn hệ thống luật pháp ở Pháp và Việt Nam, 3 năm đầu, bác Quan đi làm ban ngày, đi học ban đêm ở University of Central Florida, cuộc đời mới của bác nơi xứ lạ, quê người khá vất vả. Thì giờ nhàn rỗi, bác đàn accordéon, ngồi thiền, bơi lội hay đến thư viện đọc sách, suy tư về chính trị, thời cuộc, giáo lý. Đến tuổi về hưu, bác Quan vẫn tiếp tục đi làm bán thời gian, phần vì nhu cầu sanh kế, phần vì được hoạt động trong nghề bác yêu mến. Tuy vậy bác vẫn không hội nhập được vào cái xã hội vật chất, tiêu thụ này...hay là quan niệm “lỗi thời” đã in sâu trong thâm khảm, theo sự suy nghĩ của bác? Ngày nào bác Quan cũng tưởng nhớ về quê hương bên kia bờ đại dương: chợ Bến Thành, vườn Tao Đàn, Lăng ông Bà Chiểu... và nhất là văn phòng làm việc ở góc đường Gia Long Nguyễn Trung Trực. Mỗi năm, vào ngày 1 tháng 9 bác Quan đều viết thư gửi đến bác Khương, nhắc nhở đến ngày này năm 1959 khi hai bác bắt đầu cộng tác. Tình đồng nghiệp của 2 luật sư này luôn êm đẹp, không gợn một bóng mây đen, hai bác thân như ruột thịt. Con bác Quan cười khúc khích: Ba lại viết thư tình cho bác Khương nữa rồi!

Tháng 8/1990 bác Quan qua Montréal, một đêm tổ chức tại nhà hàng Kobé (của ông Nguyễn Tấn Đồi) gặp lại TP Nguyễn An Thông, TP Nguyễn Thành Lô và 1 vài luật sư mà tôi không nhận ra vì hình polaroid nhỏ, không rõ. Rồi đến buổi tái ngộ ở 1 nhà hàng Tàu, có luật sư Trương Canh Thân, Lê Nguyên Phú, Dương Hồng Lương, Nguyễn thị Oanh và... tôi (2 cô học trò của bác Quan) còn mấy ông kia thì chịu dù nhớ mặt nhưng quên tên.

Vẫn như ngày xưa, bác Quan còn thích đùa giỡn. Bác nói là có 1 cô québecoise hỏi anh bạn: Veux-tu me chauffer chez moi? Rồi bác cười lớn, ở Québec, chauffer có

nghĩa là conduire, từ chữ chauffeur mà ra, chứ không phải như bác Quan diễn dịch.

Sau khi bỏ xứ ra đi, đây là lần duy nhất tôi gặp lại bác Quan, dù có may mắn trao đổi thơ từ với bác trong bao năm qua.

Để tạm kết thúc, tôi xin kể lại 2 kỷ niệm nhỏ, chẳng có liên hệ gì đến nghề nghiệp nhưng không bao giờ phai tàn:

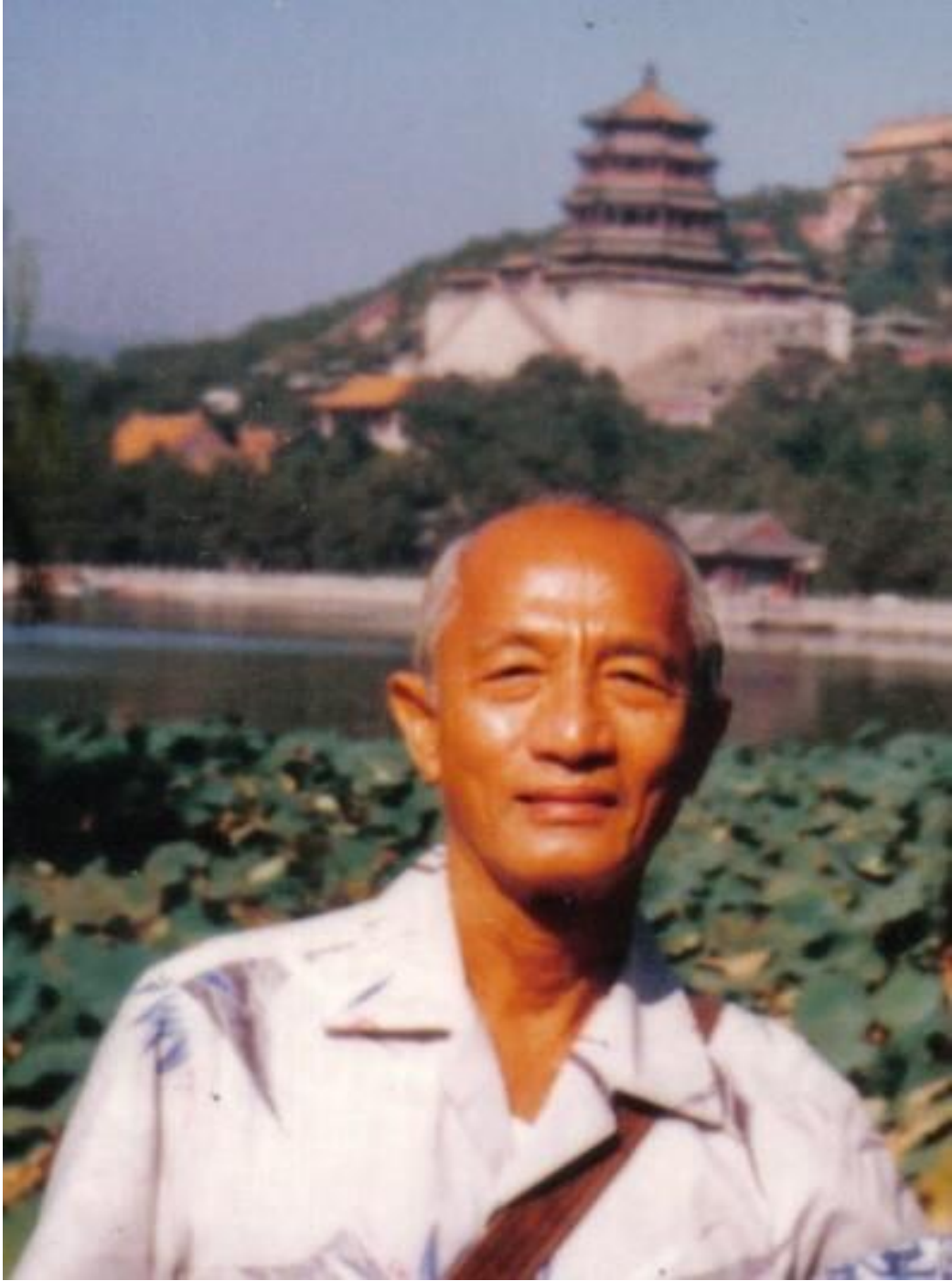
Một buổi chiều, má và tôi đi dạo phố trong thương xá Tam Đa. Má tôi thích 1 cái vòng tay nhỏ nhưng không có đủ tiền. Tôi đi bộ về văn phòng, biết là bác Khương làm việc muộn đến 5, 6 giờ chiều để xin mượn tiền. Luôn luôn với nụ cười thân ái, bác mở cái tủ sắt nhỏ ở góc phòng đếm tiền cho tôi. Sáng hôm sau, từ ngân hàng ra, tôi vào trả nợ cho bác Khương, không đếm tiền lại, bác cất vô tủ sắt rồi hỏi tôi: “Má và con đi mua sắm vui không?” Đến bây giờ, mỗi khi nhìn cái vòng tay này là tôi nhớ đến bác Khương với bao nhiêu thương tiếc.

Trên mặt bàn làm việc của bác Quan có 1 tấm kính, dưới đó lộng 1 tấm hình nhỏ ở bờ biển, bác Quan đứng giữa 3 cô con gái của bác tuổi trên dưới 20. Ba cô đều mặc bikini, thân hình nóng bỏng, mỗi khi tôi có cơ hội nhìn hình là...hồn phi phách tán. Có 1 lần tôi hỏi 1 cô về tấm hình này, cô nói sẽ tìm gửi tặng tôi mà đâu có nhận được. Tiếc thôi là tiếc.

Bác Khương, bác Quan ơi, được hân hạnh học nghề với 2 bác, bây giờ con không còn nhớ là đã học hỏi gì hết vì đã nữa thế kỷ qua, chỉ xin phép nói **VUI QUÁ LÀ VUI!**

Cho đến khi con gặp lại hai bác, một lần nữa.

Anh Trang

TÂM THƯ CỦA LUẬT SƯ VÕ VĂN QUAN (Trước khi qua đời)

Võ Văn Quan
858 Okaloosa Ave
Orlando, FL 32822

Orlando 3.4.2001

Anh chị Cường thân mến,

Tôi xin thành thật cảm ơn anh chị đã có mỷm ý và còn lại chịu thật công tiền hai tuần để gửi tặng tôi cái tape quay buổi tiệc cưới của cháu và buổi họp 1994 của gia đình luật-khoa.

Nhận được tape tôi rất vui thích và lập-tức xem ngay.

Từ buổi tiệc cưới ~~ở~~ tháng 4/2000 đến nay đã gần một năm. Nhưng khi xem tape, tôi thật sung sướng cảm-động, tưởng như thời-gian ngưng lại và tôi đang sống trong buổi tiệc ấy, buổi tiệc đẹp như một giấc mơ êm đẹp.

Đúng vậy, đặc với tôi, không những đó là một tiệc cưới mà đồng thời còn như là buổi họp mặt của những nhà đồng-nghiệp và ưu thân-phần, - những người cùng trong giới tư-pháp Saigon thuở xưa, và bây giờ trong kiếp sống tha phương đã thành là những người cũng trong đại gia đình tư-pháp, thân-thiết với nhau vì cùng chung một hoài-niệm và như truyện tuyết-vũ hòa nh nghệ tại quê nhà. Trong buổi tiệc ấy, nhìn thấy lại những anh chị cựu luật-sư góp nhau tay bắt mặt mừng, hôn hoan mỗi cười, ăn uống, đùa giỡn, văn nghệ là hết, có lúc tôi tưởng như mình đang sống trong những tiệc Tết Niềm vui nhàn, thân-thiết của luật-sư-Đoàn thuở xưa

Buổi họp một gia đình hết khoa 1994, đã tổ chức châu đảo, vui vẻ sung sướng. Phần văn nghệ thật đặc sắc, nhất là ca đoàn hương hậu với kỹ thuật hợp ca xuất sắc. Tôi như kỹ, thấy anh chị tôi, lại trong buổi tiệc. Lâu tôi chưa nhớ lại những năm, tháng xa xưa tôi đã từng gặp anh, chị trong những phiên tôi họp với những đồng nghiệp quen thuộc, khi tôi lui tới Pháp - Đông Sài Gòn. Những hình ảnh của quá khứ thân thương ấy sống mãi trong tôi.

Một số bạn bè ai ngại cho tôi, bao năm tôi sống quá nhiều với dư thừa, do đó tâm trí cứ mãi xao xuyến với buồn, thương, giận, tức. Đúng vậy. Nhưng tôi không muốn thay đổi. Vì sống với những loài miền đất, tôi đã có những giờ phút sâu xa đến lòng tuyệt vời trong những lần "thả phướn vô cớ-tri". được vui sống họp mặt tại Los Angeles, San Jose, Washington D.C., Houston, Montreal và Paris với những cố nhân trong đại gia đình tở-pháp như xưa.

Một lần nữa, tôi xin thêm thật cảm ơn anh, chị. Tôi sẽ giữ kỷ, sẽ trân quý món quà này của anh chị.

Thân ái chúc anh, chị luôn luôn đạt được khỏe mạnh vui tươi và rất mong trong tương lai mình còn có dịp gặp lại nhau tại Cali hay Florida để được cùng nhau sống lại phần nào cái thú tuyệt vời hành nghề tại quê nhà.

Thân ái

Đ.T. 407-275-8815

